

حکومت سندھ
آبپاشي کاتو

اڏيرو لال واه بند آر ڊي 0+000 کان 71+000 جي مرمت ۽ بحاليءَ لاءِ
ماحولياتي ۽ سماجي انتظام جي منصوبي جو خلاصو

سندھ فلڊ ايمرجنسي ريهيبيليتيشن پروجيڪٽ

ايسوسئيٽيڊ ڪنسلٽنگ انجنيئرس اي سي اي لميٽيڊ

ريجن

ڊي-288، ڪي ڊي اي اسڪير نمبر 1، اسٽيڊيم روڊ ڪراچي-75350 فون (92-21) 34141172، 34141173،

34141175 (92-21) فيڪس: 34141174

اي ميل:

acesouth@gmail.com; www.acepakistan.com

پروجيڪٽ آفيس:

ڊي-266، ڪي ڊي اي اسڪير نمبر 1، اسٽيڊيم روڊ ڪراچي-75350 فون (92-21) 34125202

اي ميل: 50dams@gmail.com

آگسٽ 2023

پروگرام تي عملدرآمد وارو شعبو

ايس ايف اي آر پي
(آبپاشي وارو پاڳو)

تجويز ڪيل پروجيڪٽ (سنڌ فلڊ ايمرجنسي ريھيبلٽيشن پروجيڪٽ-ايس ايف اي آر پي) ٻوڏ کان بچاءَ واري نظام، آبپاشي ۽ پاڻيءَ جي نيڪال واري سرشتي ۾ بهتري آڻيندو، ننڍن ڊيمن جي مرمت ڪندو ۽ اوچتي ٻوڏ جي نتيجي ۾ ٿيندڙ تباهي کي گهٽائڻ لاءِ ننڍا نوان ڊيم/پاڻيءَ کي روڪيندڙ بند ٺاهيندو.

انهيءَ کان علاوه، تجويز ٿيل سرگرمين تي عملدرآمد ڪرڻ سان 12000000 ماڻهن جي آبادي، 1810000 گھير ۽ 3770000 ايڪڙ پوک طوفاني برساتن کان بچي ويندا. هن پروجيڪٽ جا پنج مکيه جزا آهن: جزو 1: بنيادي ڍانچي کي ٻيهر بحال ڪرڻ، جزو 2: آمدني جي ذريعن لاءِ مدد ڏيڻ، جزو 3: قدرتي آفتن جو مقابلو ڪرڻ ۽ فني مدد لاءِ ادارن کي مضبوط بنائڻ، جزو 4: پروجيڪٽ جي انتظام ۽ عملدرآمد جو خرچ، ۽ جزو 5: هنگامي حالتن جو ترت تدارڪ ڪرڻ.

ماحولياتي ۽ سماجي انتظامي منصوبو (اي ايس ايم پي) ماحولياتي ۽ سماجي اثرن ۽ انهن اثرن کي گهٽائڻ واري جزي-1 جي نمائندگي ڪري ٿو جنهن ۾ ذيلي پروجيڪٽ/ماتحت جزا بشمول ٻوڏ کان بچاءَ بند جي نظام جي مرمت ۽ بحالي شامل آهن. اڏيرو لال واه وٽ مٽيءَ جي بند آر ڊي 0+000 کان 71+000 جي مرمت ۽ بحالي / سنڌو درياءَ ۾ واه جي چوڙ کي چالو حالت ۾ رکڻ ۽ پاڻيءَ جي گنجائش وڌائڻ لاءِ نوان در لڳائڻ هن ذيلي جزي جو حصو آهي.

بحالي ۽ مرمت وارا ڪم موجوده ڪل ايراضي تائين محدود آهن انهي ڪري تجويز ڪيل پروجيڪٽ جا هن علائقي تي ڪجهه معمولي ناڪاري ماحولياتي اثر پوندا پر انهن جي نوعيت اهڙي آهي جو انهن جي تلافي ڪري سگهجي ٿي، اهي انهي خاص ايراضي تائين رهندا ۽ عارضي هوندا.

انهي ڪري هي ذيلي پروجيڪٽ، سنڌ فلڊ ايمرجنسي ريھيبلٽيشن پروجيڪٽ جي ماحولياتي ۽ سماجي انتظام واري منصوبي (اي ايس ايم پي) جي وچترن امڪاني خطرن جي درجي ۾ اچي ٿو. موجوده اي ايس ايم منصوبو انهي وچتري خدشي جي ضرورتن جو پورا ڪرڻ لاءِ تيار ڪيو ويو آهي.

سنڌ فلڊ ايمرجنسي ريھيبلٽيشن پروجيڪٽ جي ماحولياتي ۽ سماجي انتظام منصوبي ۾

شروعاتي ڇنڊڇاڻ جي طئه ٿيل معيار مطابق، تجويز ڪيل پروجيڪٽ تي عملدرآمد ٿيڻ سان گهٽ درجي جا ماحولياتي ۽ سماجي اثر پوندا. امڪان آهي ته اهي خدشا عارضي رهندا، انهن جي تلافِي ڪري سگهبي ۽ پروجيڪٽ جي تجويز ڪيل علائقن تي انهن جا اثر ڊگهي عرصي تائين نه رهندا. انهي ڪري اي ايس ايم پي کي عالمي بئنڪ جي بچاءُ ۽ تحفظ واري ٽيم جي صلاحن سان تيار ڪيو ويو آهي ته جيئن ذيلي پروجيڪٽ ۾ گهٽ نوعيت جي خدشن جو تدارڪ ڪري سگهجي.

سنڌ جي ماحولياتي تحفظ واري ايجنسي- اي پي اي مطابق: تجويز ڪيل ذيلي پروجيڪٽ، بحالي ۽ مرمت وارن ڪمن جي ڪري سنڌ ۾ ماحولياتي تحفظ (اي پي اي) واري قانون 2014 جي دفعو 20 جي دائري ۾ اچي ٿو. انهي ڪري ماحولياتي ۽ سماجي انتظام وارو منصوبو ناهي، سنڌ جي ماحولياتي تحفظ واري ايجنسي وٽ جمع ڪرايو ويندو ۽ انهن کان 'ڪوبه اعتراض ناهي سرٽيفڪيٽ' يا اين او سي ورتي ويندي.

ان کان علاوه، ذيلي پروجيڪٽ جي ڇنڊڇاڻ، ماحولياتي ۽ سماجي معاملن جي هڪڙي فهرست وسيلي عمل ۾ آندي وئي. انفرادي فهرستون ڀرڻ لاءِ سروي ڪيا ويا ۽ انهي سروي دوران ماحولياتي ۽ سماجي خدشن جي هڪ سمري به قلمبند ڪئي وئي. بحالي ۽ مرمت جا وڏا ڪم ڪل ايراضي تائين محدود رهندا.

انهي ايراضي اندر عوامي استعمال جي ڪنهن عمارت يا ڪاروباري سرگرمين جو وجود ناهي. جڏهن ته تجويز ڪيل ذيلي پروجيڪٽ جي وچ واري هنڌ 500 فوٽن تي اڻ سڌي طور ناڪاري اثرن جو ڪاٿو لڳايو ويو آهي، يعني، اڏيرو لال واه (مرڪزي ليڪ جي ٻنهي پاسن کان 250 فوٽن تي). ذيلي پروجيڪٽ ويجهو (500 ميٽرن تائين) قديم آثارن جي ڪابه جاءِ نه ڏني وئي ۽ ڪي به قدرتي ثقافتي وسيلا ذيلي پروجيڪٽ واري هنڌ يا انهي جي پسگردائي ۾ نظر نه آيا جن جو اڏاوتي ڪمن جي نتيجي ۾ متاثر ٿيڻ جو امڪان هجي.

اڏاوتي ڪمن واري علائقي ۾ ڪوبه قبرستان ناهي. بحالي لاءِ تجويز ڪيل علائقي ڀرسان ڪجهه ڳوٺ ڏنا ويا پر اهي ايراضي کان ٻاهر آهن. اڏاوت واري مرحلي ۾ سماجي طور حساس جايون جهڙوڪ: مسجدون، اسڪول، بنيادي صحت مرڪز ۽ قبرستان وغيره اڻ سڌي طرح متاثر ٿيڻ جو امڪان آهي پر اهو اثر عارضي آهي، (نقصان گهٽائيندڙ تدبيرون اختيار ڪرڻ سان) انهن جي تلافِي ٿي سگهي ٿي ۽ اهي گهٽ اهميت رکندڙ- ٿوري مدي لاءِ آهن.

اهو ڪاٿو لڳايو ويو آهي ته بحاليءَ جي ڪمن لاءِ 12 مقامي قسم جي وٽن کي هٽائڻ جي

ضرورت آهي. انهن مان ڪوبه وڻ آءِ يو سي اين جي انهي فهرست ۾ ناهي جن کي ختم ٿيڻ جو خطرو هجي. انهي ساڳئي قسم جي 60 وڻن جي ٻيهر پوکائي ڪئي ويندي يعني هڪڙي وڍيل وڻ لاءِ پنج ٻيا وڻ (1:5) پوکيا ويندا. اڏاوتي ڪم شروع ٿيڻ کان پهرين، وڻن جي سامان جي تفصيل تيار ڪئي ويندي. ذيلي پروجيڪٽ واري علائقي ۾ ڪي به تحفظ ڏنل ٻيلا ڪونه ڏنا ويا. ذيلي پروجيڪٽ جي ايراضي ۾ ڪنهن مخصوص نباتات يا جانورن جو ڪوبه خطري ۾ پيل قسم نه ڏٺو ويو.

مٽياري ضلعو سمنڊ جي سطح کان سراسري طور 0-150 ميٽرن وچ تي واقع آهي. هن ضلعي جو وڏو حصو سنڌو درياءَ جي لتاشي مٽي وارن پٽن تي مشتمل آهي. هن ايراضي جي زمين عام طور چيڪي مٽي واري آهي ۽ انهي جي جوڙجڪ سنڌو درياءَ جي وارياسي لت سان ٿي آهي.

ذيلي پروجيڪٽ جي ايراضي 2 اي وارن حصن ۾ اچي ٿي ۽ انهي زمين جي زلزلي جنبش ماپ (پي جي اي) هڪٻئي کان مختلف آهي جيڪا 0.08 کان 0.16 تائين آهي (پاڪستان بلڊنگ ڪنٽرول ڪوڊ آف پاڪستان 2007). اهو وچٿري نقصان جي خدشي وارو علائقو آهي يعني اهي علائقا جيڪي ايراضي ۾ اچن ٿا تن ۾ زلزلي اچڻ جو ٿورو امڪان آهي. مٽياري ضلعي جي وچولي آب هوا آهي. اونهاري ۾ مٺي ۽ جون جا مهينا تمام گرم ٿين ٿا جن ۾ تپش وڌ مان وڌ 41 سينٽي گريڊ کان ۽ گهٽ مان گهٽ 26 ڊگري سينٽي گريڊ تائين پهچيو وڃي.

جون ۾ گهڻي مان گهڻي گرمي پئي ٿي. ڊسمبر ۽ جنوري مهينن ۾ وڌ ۾ وڌ ٿڌ پئي ٿي، جن ۾ گهڻي مان گهڻو ۽ گهٽ مان گهٽ گرمي پد ترتيبوار 25 سينٽي گريڊ ۽ 11 سينٽي گريڊ هوندو آهي. راتين جو گرمي پد اوچتو ئي گهٽجي ڪري پوندو آهي. گهميل ۽ گرم هوا جي سطح گهٽ وڌ ٿيندي رهي ٿي؛ گهڻي مان گهڻي گهم آگسٽ جي آخر ۾ ٿئي ٿي ۽ گهٽ مان گهٽ وري مٺي ۾ ٿيندي آهي. انهي وقت هوا اڻوڻندڙ ۽ خشڪ هوندي آهي. سياري ۾ ڪوهيڙو ۽ ڏنڌ عام آهي. هن ضلعي ۾ برساتن پوڻ جي سالياني سراسري ماپ 155 ملي ميٽر آهي.

ذيلي پروجيڪٽ جي مختلف علائقن مان زميني نمونا وٺڻ جو ڪم نيست ليب جي ماهرن سرانجام ڏنو ۽ انهن نمونن جو تجزيو (ايس اي پي اي کان منظور شده) ڊڪام ليبارٽري ڪيو. سنڌ اينوائرنمينٽل ڪوالٽي اسٽئنڊرڊ 2016 (ايس اي ڪيو ايس) پٽاندر انهن زميني نمونن جي چڪاس ڪئي وئي.

پيشي سان لاڳاپيل صحت ۽ حفاظت کي يقيني بنايو ويندو ته جيئن بيمارين ۽ حادثن کان بچي سگهجي ۽ گڏوگڏ، مزدورن ۽ ڳوٺاڻن کي صحت-صفائي جي ڄاڻ ڏيڻ، صفائي سترائي لاءِ قدم کڻڻ، هنگامي بنيادن تي ترت سهائتا جي طريقن تي عمل ڪرڻ، صفائي جون گهريل سهولتون ڏيڻ، پيئڻ جو صاف پاڻي ۽ مزدورن لاءِ گند جي دهن جي فراهمي جي مستقل چڪاس ڪئي ويندي. هي سمورا ڪم ايس ايف اي آر پي لاءِ خاص طور تيار ڪيل ليبر مئنجمنٽ پراسيجر پٽاندر آهن.

سنڌ فلڊ ايمرجنسي ريهبيليتيشن پراجيڪٽ (ايس ايف اي آر پي) توڙي موجوده ماحولياتي ۽ سماجي انتظام جي منصوبي (اي ايس ايم پي) تي عملدرآمد لاءِ، عملدرآمد وارو شعبو يا پروجيڪٽ امپليمينٽيشن يونٽ (پي آءِ يو) سنڌ جو آبپاشي کاتو ذميوار هوندو جنهن جو سربراه پراجيڪٽ ڊائريڪٽر آهي. پروجيڪٽ امپليمينٽيشن يونٽ (پي آءِ يو) ۾ ڪنسٽرڪشن سپروائيزر ڪنسلٽنٽ (سي ايس سي) کي به شامل ڪيو ويو آهي جيڪو اڏاوتي ڪمن جي نگراني لاءِ ذميوار هوندو. آخر ۾، اڏاوتي ڪمن جي نيڪيدار وٽ، نقصان کي گهٽ ڪرڻ وارا قدم سرانجام ڏيڻ ۽ موجوده اي ايس ايم پي ۾ واضح ڪيل بين ضرورتن جي پورائي لاءِ ماحولياتي، سماجي، صحت ۽ تحفظ جو/ ليبر آفيسر هوندو آهي.

اينوائرنمينٽل اينڊ سوشل مئنجمنٽ پلان تي عملدرآمد لاءِ -/6810100 روپين جي ڌار بجيت رکي وئي آهي. ذيلي پروجيڪٽ لاءِ، ڳوٺاڻن جي عام سهائتا واسطي 700000 روپيه رکيا ويا آهن. انهي کي اي ايس ايم پي جي بل ۾ رقم واري عارضي اسم طور ضم ڪيو ويو آهي.